

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: تصویرسازی

عنوان:

زمینه تخیلات تصویری در ادبیات اسطوره ای (گیل گمش)

استاد راهنما:

جناب آقای مجتبی الهیاری

استاد مشاور:

جناب آقای امید ابراهیم

پژوهشگر:

مهرشاد حسینی

تابستان ۱۳۸۹

تقديم به مادر عزيزم و همسر مهربانم...

با سپاس از استادان گرانقدر

جناب آقای دکتر مجتبی الهیاری و

جناب آقای امید ابراهیم

که اینجانب را در تکمیل این پایان‌نامه راهنمایی فرموده‌اند

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب مهرشاد حسینی دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تصویرسازی با شماره دانشجویی ۸۶۰۰۲۷۵۶۵ اعلام می‌نمایم که کلیه مطالب مندرج در این پایان نامه با عنوان: زمینه تخیلات تصویری در ادبیات اسطوره ای (گیل گمش) حاصل کار پژوهشی خود بوده و چنانچه دستاوردهای پژوهشی دیگران را مورد استفاده قرار داده باشم، طبق ضوابط و رویه های جاری، آنرا ارجاع داده و در فهرست منابع و مآخذ ذکر نموده ام. علاوه بر آن تاکید می‌نمایم که این پایان نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح، پایین تر یا بالاتر ارائه نشده و چنانچه در هر زمان خلاف آن ثابت شود، بدینوسیله متعهد می‌شوم، در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام توسط دانشگاه، بدون کوچکترین اعتراض آنرا بپذیرم.

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۸۹/۶/۲۸

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای مهرشاد حسینی از پایان نامه خود دفاع
نموده و با نمره ۱۸ به حروف هجده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۶۰۱۰۷۸۸۱۰۰۶
عنوان پایان نامه: زمینه تخیلات تصویری در ادبیات اسطوره ای (گیل گمش)		
نام و نام خانوادگی دانشجو: مهرشاد حسینی	تاریخ شروع پایان نامه: ۸۸/۱۲/۱۵	تاریخ اتمام پایان نامه: ۸۹/۶/۱۵
شماره دانشجویی: ۸۶۰۰۲۷۵۶۵		
رشته تحصیلی: تصویرسازی		
استاد / استادان راهنما: مجتبی الهیاری		
استاد / استادان مشاور: امید ابراهیم		
آدرس و شماره تلفن: تهران، میدان امامت، خیابان تیموری فر، خیابان عبدالحمیدی پلاک ۲۲		
تلفن: ۷۷۴۳۱۰۲۱		
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): تخیل فقط ساخته و پرداخته ذهن انسان است بدون آنکه تاثیری از محیط اطراف خود بگیرد؟ ذهن انسان از سرآغاز پیدایش بشر همواره تصویری را در ذهن پرورانده است که وجود خارجی نداشته و فقط در درون یک فرد یا افرادی بوجود آمده است. اساطیر بهترین گزینه برای ظهور تخیلات بودند. این تصورات گاهی متأثر از اعتقادات و رسوماتی بود که از گذشته به ارث رسیده بودند و گاهی نیز ساخته و پرداخته شده از تجارب و رویدادهایی بودند که بشر علتی برای آنها پیدا نکرده بود. زمینه پیدایش این تخیلات و شدت و ضعف آن ها، از نیاز های روزمره انسان غار نشین در پدید آمدن نقش های پریمیو گرفته تا اعتقادات دینی و آیینی و آرزوهای دست نیافتنی انسان، می توان در عوامل مختلفی بررسی کرد، انسان های هر دوره متناسب با محیط و امکانات خود تخیلاتشان را می ساختند و تصویر می کردند و نماد ها و نشانه ها از محیط اطراف تاثیر می گرفتند، در دنیای امروز تخیل می تواند تا کجا پیش برود؟ نقش تخیل در زمینه پیشرفت تکنولوژی و تحولات و هیجانان فردی و زمینه های پیدایش تصاویر و نمادهای تخیلی در اساطیر با نگاهی به اسطوره گیل گمش در این تحقیق بررسی می شوند.		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا

مناسب نیست

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه:.....	۱
فصل اول: کلیات طرح	
۱-۱- بیان مسئله تحقیق.....	۳
۲-۱- اهداف موضوع تحقیق.....	۳
۳-۱- روش تحقیق.....	۳
۴-۱- واژه های کلیدی.....	۳
فصل دوم: توضیح در مورد مفهوم تخیل و خلاقیت	
۱-۲- تخیل چیست؟.....	۵
۲-۲- تخیل غیر فعال.....	۵
۳-۲- تخیل فعال.....	۶
۴-۲- کاربردهای تخیل و تجسم:.....	۷
۵-۲- تعریف هنر تخیلی شدید.....	۸
۶-۲- خلاقیت چیست؟.....	۹
۷-۲- نکات ویژه در توسعه خلاقیت:.....	۱۰
فصل سوم: اسطوره	
۱-۳- اسطوره چیست؟.....	۱۴
۲-۳- اسطوره و افسانه.....	۱۵
۳-۳- شباهتها و تفاوتهای اسطوره و افسانه.....	۱۶
۴-۳- اسطوره های آفرینش.....	۱۷
۱-۴-۳- آفرینش انسان در باورهای ایرانیان باستان.....	۱۸
۱-۴-۳- هند.....	۱۸

- ۲۶..... مصر - ۲-۴-۳
- ۲۸..... بین النهرین - ۳-۴-۳
- ۲۸..... یونان - ۴-۴-۳
- ۲۹..... ژاپن - ۵-۴-۳
- ۳۰..... بومیان آفریقا - ۶-۴-۳
- ۳۱..... ماهیت اساطیر - ۵-۳
- ۳۵..... علت پیدایش اسطوره؟ - ۶-۳
- ۳۶..... تخیل یا واقعیت اسطوره - ۷-۳
- ۳۸..... پیام اسطوره - ۸-۳
- ۴۰..... مفهوم تصویر - ۹-۳

فصل چهارم: اسطوره شناسی آرکی تایپ و شاهنامه

- ۴۸..... اسطوره و آرکی تایپ در حوزه انسان شناسانه - ۱-۴
- ۴۹..... کهن الگوهای مشترک از نظر یونگ - ۲-۴
- ۴۹..... پدر قادر مقتدر - ۱-۲-۴
- ۵۰..... پیرو خردمند - ۲-۲-۴
- ۵۰..... قهرمان - ۳-۲-۴
- ۵۱..... کودک - ۴-۲-۴
- ۵۱..... زمان - ۵-۲-۴
- ۵۱..... قربانی - ۶-۲-۴
- ۵۱..... برادر کش - ۷-۲-۴
- ۵۲..... پسرکش - ۸-۲-۴
- ۵۲..... پدر کش - ۹-۲-۴
- ۵۲..... سایه - ۱۰-۲-۴

- ۵۳ ..... ۱۱-۲-۴ پرسونا
- ۵۴ ..... ۳-۴ منشا آرکی تایپ
- ۵۵ ..... ۴-۴ وجود آرکی تایپ در آثار نویسندگان و شاعران قدیم و معاصر
- ۵۵ ..... ۱-۴-۴ داستان موسی
- ۵۶ ..... ۲-۴-۴ داستان نوح
- ۵۷ ..... ۳-۴-۴ شاهنامه
- ۵۷ ..... ۱-۳-۴-۴ سیاوش
- ۵۷ ..... ۲-۳-۴-۴ زال
- ۵۸ ..... ۵-۴ وجه اشتراک داستان‌های اساطیری
- ۵۸ ..... ۱-۵-۴ روئین تنی
- ۵۸ ..... ۲-۵-۴ صور اساطیری یا آرکی تایپ
- ۵۹ ..... ۳-۵-۴ پنهان بودن نام پلهوان
- ۵۹ ..... ۴-۵-۴ خونخواری
- ۵۹ ..... ۵-۵-۴ جنگاوری
- ۶۰ ..... ۶-۵-۴ جایگاه ویژه حیوانات و گیاهان در اساطیر
- ۶۰ ..... ۶-۴ دیگر وجوه اشتراک داستانهای اساطیری
- ۶۲ ..... ۷-۴ از اساطیر تا جهانی شدن

فصل پنجم: نقش تخیل در تحولات ذهنی، فردی و اجتماعی

- ۷۳ ..... ۱-۵ پیوستگی تخیلات اساطیری با تاریخ در بستر زندگی امروز
- ۷۳ ..... ۲-۵ تاثیر شناخت ریشه های تخیلات و اساطیر در انسان
- ۷۶ ..... ۳-۵ نظر بزرگان علم و اندیشمندان درمورد تخیل
- ۷۷ ..... ۴-۵ سیستم تخیل و عواطف درونی در مغز و تاثیر آن در پیشرفت علم و تکنولوژی
- ۸۴ ..... ۵-۵ بلند پروازی های آرتور سی کلارک

فصل ششم: نمادها و نشانه‌ها

- ۸۷-۱-۶- از تصویر به نشانه.....
- ۸۷-۲-۶- نمادها پلی میان گذشته و امروز.....
- ۹۲-۳-۶- نماد دایره، مربع و مثلث.....
- ۹۳-۴-۶- تاثیر نمادها و سمبل‌ها در تصویرسازی تخیل.....
- ۹۵-۵-۶- نماد شیر، گاو و اژدها و اثر آن در تفکر باستان.....
- ۹۵-۱-۵-۶- شیر.....
- ۹۶-۱-۱-۵-۶- نماد شیر در آیین‌های مختلف:.....
- ۹۷-۲-۱-۵-۶- شیر در تخت‌جمشید:.....
- ۹۷-۲-۶۵- گاو.....
- ۹۸-۱-۲-۵-۶- نماد گاو در فرهنگ‌های مختلف:.....
- ۱۰۰-۲-۲-۵-۶- گاو در تخت‌جمشید:.....
- ۱۰۰-۳-۲-۵-۶- نبرد شیر و گاو:.....
- ۱۰۰-۳-۵-۶- نماد اژدها.....
- ۱۰۱-۱-۳-۵-۶- خاستگاه اژدها.....
- ۱۰۲-۲-۳-۵-۶- اژدها در فرهنگ و افسانه‌ها.....
- ۱۰۲-۳-۳-۵-۶- نماد خاندان سلطنتی.....
- ۱۰۳-۴-۳-۵-۶- چرا چینیان فرزندان اژدها نامیده میشوند؟.....
- ۱۰۳-۵-۳-۵-۶- واژه‌شناسی در فارسی.....
- ۱۰۴-۶-۳-۵-۶- اژدها در اساطیر و ادبیات جهان.....
- ۱۰۵-۷-۳-۵-۶- اژدها در اساطیر و ادبیات ایران.....
- ۱۰۶-۸-۳-۵-۶- خون اژدها.....
- ۱۰۶-۹-۳-۵-۶- معبد اژدها.....

- ۱۰۸-۶-۶- چهار فرشته نگهبان در فرهنگ‌های مختلف: ۱۰۸.....
- ۱۰۸-۶-۱- مایا: ۱۰۸.....
- ۱۰۸-۶-۲- هندو: ۱۰۸.....
- ۱۰۹-۶-۳- چین: ۱۰۹.....
- ۱۰۹-۶-۴- مصر: ۱۰۹.....
- ۱۱۰-۶-۵- کلدانیان: ۱۱۰.....
- ۱۱۰-۶-۶- یهودیت: ۱۱۰.....
- ۱۱۱-۶-۶- چهار فرشته (کروبیان) در یهودیت: Cherubim ۱۱۱.....
- ۱۱۱-۶-۷- چهار مبشر انجیل در مسیحیت: Apocalyptic Beast ۱۱۱.....
- ۱۱۲-۶-۸- چهار پادشاه آسمانی در دین بودا: ۱۱۲.....
- ۱۱۲-۶-۹- چهار فرشته مقرب اسلام: ۱۱۲.....
- ۱۱۳-۶-۷- ابوالهول: ۱۱۳.....
- ۱۱۴-۶-۱-۷- نماد حیوانات در ابوالهول: ۱۱۴.....
- ۱۱۴-۶-۲-۷- ابوالهول در نمادهای ماسونی: ۱۱۴.....
- ۱۱۴-۶-۳-۷- ابوالهول ایرانی: ۱۱۴.....
- ۱۱۵-۶-۴-۷- نماد اعضای پیکر در ابوالهول ایرانی: ۱۱۵.....
- ۱۱۵-۶-۸- در رابطه با عدد ۴: ۱۱۵.....
- ۱۱۶-۶-۱-۸- چهار مقدس و منطقه البروج: ۱۱۶.....
- ۱۱۷-۶-۲-۸- تلفیق این چهارگانه‌ها: ۱۱۷.....

فصل هفتم: تاثیر تخیلات و نمادها در اسطوره گیل گمش.

- ۱۱۹-۶-۱-۷- اسطوره گیل گمش: ۱۱۹.....
- ۱۲۰-۶-۲-۷- گیل گمش بر روی سفالینه های اسپیدژ: ۱۲۰.....
- ۱۲۲-۶-۳-۷- نمادها در اسطوره گیل گمش: ۱۲۲.....

فصل هشتم : نتیجه گیری

نتیجه گیری ۱۲۴

پروژه عملی ۱۲۶

تصاویر ۱۳۷

منابع و مأخذ: ۱۷۴

مقدمه:

در این تحقیق پس از تعریف تخیل و کاربرد آن در اساطیر به میزان تاثیرات محیط اطراف، اعتقادات و رسومات در تخیلات ذهنی انسان ها توجه شده است و با توجه به تخیلات و پیش زمینه های فکری انسان از دیر زمان تا به امروز و چگونگی به تصویر در آمدن آن ها از مسائل پیش پا افتاده گذشته تا پیچیده ترین افکار امروزی مورد بررسی قرار گرفته است. این مسئله که برخی از این افکار و تخیلات باعث پیدایش بخشی از تکنولوژی امروزی شده است و برخی دیگر تفکرات متفاوت در ادیان و فرهنگ های مختلف در جهان را شکل داده است و تا چه اندازه در زندگی روزمره ما انسان ها تاثیر گذار است از جمله مواردی است که این تحقیق به آن می پردازد. از نمادهای بارز در به حقیقت پیوستن تخیلات می توان به افکار آرتور سی کلارک اشاره کرد که نقش بسیار پر رنگی در تکنولوژی امروز دنیا ایفا می کند. از جمله موارد دیگر بروز این تخیلات و اعتقادات، نمادها و نشانه هایی هستند که به وفور در آثار مختلف به آن ها اشاره شده و یا به تصویر در آمده است. ریشه یابی این نمادها و نشانه ها و وجه تشابه آن ها با یکدیگر از جمله مسائل مورد بحث در این پژوهش می باشند. شاید انسان امروز مانند گذشته از تخیلات و نمادهای فراواقعی برای رسیدن به مقاصد اجتماعی و معیشتی خود کمتر استفاده می کند ولی همواره افکار و تخیلات نقطه عطفی برای پیدایش واقعیات بزرگ هستند.

این پایان نامه در هفت بخش تهیه شده است که به بررسی زمینه های پیدایش تخیلات تصویری در اساطیر فرهنگ های مختلف از جمله اسطوره گیل گمش می پردازد.

روش این تحقیق کتابی می باشد.

فصل اول: کلیات طرح

۱-۱- بیان مسئله تحقیق

توضیح در مورد زمینه ها و بسترهای پیدایش تخیلات ذهنی و نمود آن ها در اساطیر و فرهنگ های مختلف.

۱-۲- اهداف موضوع تحقیق

هدف شناخت مفهوم تخیل و خلاقیت و چگونگی نمود آن ها در اساطیر و بررسی میزان تاثیر تخیلات ذهنی در ماهیت اساطیر در زمان های مختلف و تاثیر آن در زندگی امروز.

۱-۳- روش تحقیق

روش تحقیق به صورت کتابخانه ای انجام شده است.

۱-۴- واژه های کلیدی

1-تخیل ۲- اسطوره ۳- نماد

فصل دوم:

توضیح در مورد مفهوم تخیل و

خلاقیت

۲-۱- تخیل چیست؟

هنگامی که از تخیل نام می‌بریم، ناخودآگاه ممکن است احساس کنیم در جایی ماورای دنیای حاضر سفر می‌کنیم که می‌تواند آینده‌یی دور، گذشته‌یی مرموز، مکانهای عجیب و غریب و یا سرزمین‌های شعر و قصه باشد که همه آنها در نظر ما شگفت‌انگیز و غیرقابل باور به نظر می‌آیند. این قدرت افسانه‌یی که ویژه انسان است زمینه‌ساز اختراعات و ابداعات و آفرینش‌های ادبی و هنری بوده است. ژول ورن بیان می‌کند: «هر موضوعی که یک نفر تصور کند، دیگران می‌توانند آن را به واقعیت تبدیل کنند.» و این موضوع نشان از اهمیت قدرت تخیل است.

۲-۲- تخیل غیر فعال

در بعضی مواقع شما در جایی آرام گرفته‌اید، افکارتان همچون پرنده‌یی سبکبال به پرواز درمی‌آید و در آسمان خیال به این سو و آن سو سفر می‌کند و گاهی نیز ممکن است این حالت زمانی برای شما رخ دهد که در میان جمعی از انسانها نشسته‌اید و یا در مسیری به سفر می‌پردازید و یا اینکه به فعالیت مشغول هستید. این تجربه برای همه انسانها آشناست و هر روزها آن روبرو می‌شوند و به این تخیل، تخیل غیرفعال می‌گویند. در این حالت انسان اگر چه اراده آن را دارد که از آن رهایی یابد اما بیشتر ترجیح می‌دهد که با این پرنده ذهن، همراه باشد. وجود چنین تخیلی در حد کم چه بسا برای سلامتی انسان مفید است زیرا در مواقع سختی و ناراحتی‌ها انسان می‌تواند با کمک این پرنده درون، کمی از مشکلات فرار کند و فرصتی بیابد تا ذهن فرسوده نشود، اما اگر بیش از حد تکرار شود و وقت زیادی از انسان را بگیرد، آدمی را ناتوان می‌سازد و سبب می‌شود به جای آنکه آدمی با مشکلات دست و پنجه نرم کند سعی کند با این پرنده خیالی از مشکلات فرار کند. گاهی نیز شما به خواب می‌روید، خود را می‌بینید که بدون اراده و عدم وابستگی به زمان و مکان همچون اسیری در دستان یک پرنده نیرومند خیالی، به همه جا پرواز می‌کنید و چه بسا به جاهایی می‌روید که روحتان آزاده می‌شود اما کاری نمی‌توان کرد چون اراده آدمی در زندانی به اسارت افتاده است. شما در این مرحله در رویا بسر می‌برید و تنها با بیدار شدن قادرید از

آن‌رهایی بایید و گاهی آدمی با رویا با پدیده‌هایی روبرو می‌شود که برای او جالب و چه بسا تولید کننده افکار نو باشد اما وقوع این وضعیت بسیار به ندرت رخ می‌دهد.

۲-۳- تخیل فعال

اکنون شما باید با یک نوع تخیل دیگر نیز آشنا شوید و آن

تخیل فعال است که باعث شکل‌گیری دستاوردهایی می‌شود که برای زندگی انسان تحول‌ساز است.

ویلیام بلیک بیان می‌کند: «هرگاه بتوانیم از نیروی تخیل به همان اندازه استفاده کنیم که از نیروی بصری استفاده می‌کنیم هر کاری امکان‌پذیر است». کالریج از صاحب‌نظران در زمینه تخیل می‌گوید: «تخیل نیرویی است که پیوند دهنده ذهن و طبیعت به یکدیگر است». و انیشتین نیز بیان می‌کند: «تخیل مهم‌تر از دانش است». انسان می‌تواند با قدرت تخیل خود به زمان آینده سفر کند و به کاوش بپردازد و چیزهای جدیدی کشف کند که چه بسا با کشف آنها و برنامه‌ریزی در زمان حال، بتواند از وقوع مخاطرات در آینده پیشگیری کند.

تخیل نیرویی است که اندیشه را به ترتیبی تازه و متفاوت گرد هم می‌آورد. تخیل یعنی توانایی آفرینش آرزو، هدف یا تصویری در ذهن، در تخیل هدفمند و ارادی از این توانایی برای تجلی و تحقق اهداف یا آرزو ها استفاده می‌شود. شما بر این خواسته و تصویر تمرکز می‌کنید و انرژی می‌دهید تا به صورت عینی در عالم مادی محقق شود. روش تفکر کنونی شما فقط یک عادت است که می‌تواند تغییر کند.

تخیل و تصویر ذهنی، کلید ذهن شهودی هستند. استفاده از تجسم خلاق شنا کردن در مسیر آب است یعنی بدون تلاش و تقلا، به اعتقاد روانشناسان بزرگ تخیل بزرگترین نیروی ذهن است. دانشمندان علوم ذهنی می‌گویند انسان می‌تواند آنچه را در تخیل خود تصور میکند بیافریند. آدمی همان می‌شود که در خیال خود تصویر می‌کند. تخیل نیرومندتر از اراده است و اگر نبردی بین این دو رخ دهد تخیل پیروز میدان خواهد بود.

برتری شما در این است که کشف کنید چگونه نظام باورهای خود را تحت تاثیر قرار دهید. برای این

منظور یکی از موثرترین راهها تصویر سازی ذهنی است. تجسم و تخیل مثبت و هدفمند تمرینی برای استفاده از توانمندی ها و انرژی های ذهنی میباشد. برای رسیدن آسانتر به اهداف و ایجاد تحول در خود، تقویت اراده، افزایش تمرکز و تقویت حافظه، تخیل هدفمند و مثبت ابزاری قدرتمند در دست شما است. با سخاوت کائنات خلایق نامحدود در هر لحظه از زندگی شما جریان دارد. اگر آنچه را می خواهید واضح و شفاف به ذهن خلاق خود بدهید، خواستههایتان به سراغتان می آیند. تخیل مثبت و هدفمند، فن استفاده از نیروی خیال برای آفرینش خواسته های شما است.

تخیل کلیدی است برای دست یابی به تمرکز و آرامش در زندگی. صاحب نظران می گویند استفاده از تخیل هدفمند و هوشیارانه معجزه می کند. آنچه را در ژرفترین لایه ذهن به آن می اندیشید و منتظرش هستید به سوی خود جذب می کنید. تجسم یا آفرینش ذهنی موضوع تازه ای نیست، انسانهای پیش از تاریخ هم با تخیل و اثرات آن آشنایی داشتند. دو هزار و پانصد سال پیش یونانیان قدیم از این قانون ذهنی استفاده می کردند. چارلز فیلمور می گوید تخیل این توانایی را به آدمی می دهد تا خود را از زمان و مکان برون فکند و وراء هرگونه محدودیت قرار گیرد. اگر در نیت و خواسته خود صمیمی، صادق و آماده تغییر باشید، براحتی به هدف می رسید.

در استفاده از تخیل لازم است ذهنی باز داشته باشید. وقتی تجسم خلاق به هوشیاری مداوم و آگاهی شما بدل شد، می فهمید خود آفریننده زندگی خویش هستید. هدف نهایی این است که تخیل مثبت در هر لحظه از زندگی شما در حال ساختن آرمانهایتان باشد. هدف محقق شده خود را در ذهن نگهدارید. از جملات تلقینی هم استفاده کنید و از خود و همه سپاسگذاری کنید. هر چه قدر نسبت به خودتان احساس بهتری داشته و قدردان خود باشید، شادتر خواهید بود و انرژی خلاق شما افزایش مییابد.

۲-۴- کاربردهای تخیل و تجسم:

-افزایش تمرکز

-تقویت حافظه